

Strajki w Małopolsce 1981-1982

<https://odgrudniadogrudnia.ipn.gov.pl/gg/o-projekcie/wprowadzenie/88147,Wprowadzenie.html>
2022-09-28, 18:49

WPROWADZENIE

Utworzony w 1980 r. Niezależny Samorządny Związek Zawodowy „Solidarność” stał się ruchem społecznym jednoczącym serca, umysły i działania milionów Polaków. Występował w obronie podstawowych praw człowieka: prawa do godnych warunków życia i pracy, do prawdy i swobodnego wyznawania wiary. Działania mające na celu ograniczenie samowoli komunistycznego reżimu napełniały serca Polaków nadzieją na budowę samorządnego społeczeństwa dbającego o wspólne dobro obywateli. Takie wystąpienia nie mogły zyskać aprobaty pezetpeerowskiej nomenklatury. Marksistowski „dyktat klasy panującej”, stanowiący fundament onnipotencji komunistycznego państwa, miał na celu nie tyle dobro i nieskrępowany rozwój człowieka, ile jego zniewolenie i uprzedmiotowienie. I chociaż w pierwszej dekadzie grudnia 1981 r. w jednym ze sprawozdań Wydziału III SB KWMO w Krakowie relacjonowano, iż w społeczeństwie „wytworzyła się powszechna atmosfera, że socjalizm w Polsce już się praktycznie skończył”, a pozostał z niego jedynie „bastion władzy z chroniącym go aparatem ucisku”, to wkrótce komunistyczna władza w brutalny sposób pokazała Polakom swoje prawdziwe oblicze. Wprowadzenie 13 grudnia 1981 r. stanu wojennego zniósło większość zdobyczy, jakie społeczeństwo zdołało wywalczyć w latach 1980–1981, dodając nowe ograniczenia. Strajki, jakie zorganizowano bądź usiłowano zorganizować w okresie stanu wojennego, stanowiły dramatyczną próbę obrony odbieranych praw i dawały wyraz publicznego sprzeciwu wobec nielegalnych – nawet w świetle peerelowskiego ustawodawstwa – działań junty wojskowej.

Projekt Oddziału Instytutu Pamięci Narodowej w Krakowie zakłada przypomnienie strajków z okresu stanu wojennego organizowanych na terenach podlegających obecnie właściwości krakowskiego Oddziału IPN (dawne województwa krakowskie i nowosądeckie, a także częściowo tarnowskie, bielsko-bialskie, katowickie i kieleckie), przy czym obszar dawnego województwa kieleckiego, podlegający obecnie właściwości Delegatury IPN w Kielcach, zostanie objęty projektem w najbliższej przyszłości.

Głównym celem projektu jest zidentyfikowanie miejsc, określenie skali i ustalenie uczestników strajków. Szczególnie istotnym jego elementem jest odnalezienie i przypomnienie zasług zapoznanych i nieznanych bohaterów oporu wobec komunistycznego reżimu działających w środowiskach lokalnych, którzy niejednokrotnie ponieśli bardzo bolesne konsekwencje, tak w życiu osobistym, jak i zawodowym. Należy pamiętać, że wobec drakońskich zapisów dekretu o stanie wojennym zaangażowanie się w organizację bądź też samo uczestniczenie w strajku wymagało większego heroizmu niż podobne

wystąpienia w okresie legalnego funkcjonowania „Solidarności”.

W dalszej kolejności zebrane informacje posłużą między innymi do wybrania osób, które będą spełniać warunki odznaczenia Krzyżem Wolności i Solidarności. W takich wypadkach procedura odznaczeniowa będzie wszczynana z inicjatywy dyrektora Oddziału Instytutu Pamięci Narodowej w Krakowie.

Analizując dane opublikowane w serwisie, warto zwrócić uwagę na kilka charakterystycznych prawidłowości, istotnych także z czysto ludzkiego punktu widzenia. Jedną z nich jest fakt, że ważnym motywem organizowania strajków bezpośrednio po 13 grudnia było solidarne upominanie się o internowanych działaczy związkowych, których los pozostawał nieznany. Chociaż związkowe dyspozycje nakazywały przekształcenie Komisji Zakładowych (KZ) „Solidarności” w Komitety Strajkowe (KS), to w praktyce tych ostatnich najczęściej jednak nie tworzone. Akcję strajkową przedstawiano jako spontaniczne wystąpienie ogółu załogi, utrudniając w ten sposób późniejsze represje wobec osób kontynuujących działalność związku zablokowaną przez reżim. Wśród wspomnianych prawidłowości zwraca uwagę szczególnie jedna, świadcząca o roztropności działaczy związkowych – w małopolskich akcjach strajkowych z reguły nie stawiano czynnego oporu interweniującym oddziałom. Nie zawsze chroniło to przed obrażeniami cielesnymi, zapobiegało jednak tragedii, czyli śmierci ludzi, którą niewątpliwie pociągałoby za sobą starcie z uzbrojonymi oddziałami milicji i wojska.

Celem ukazania możliwie szerokiego spektrum wydarzeń nawiązujących do podejmowanej problematyki zaprezentowano w serwisie zapisy dotyczące nie tylko typowych akcji strajkowych, ale uwzględniono też próby organizowania strajków oraz niektóre epizody noszące znamiona takich protestów. Obok opisu poszczególnych strajków podano także informacje dotyczące samych zakładów pracy, względnie uczelni, zilustrowane współczesną fotografią obiektu bądź miejsca, gdzie odbywał się strajk. Podane liczby uczestników wystąpień strajkowych należy traktować jako szacunkowe, choć w wielu wypadkach udało się uzyskać precyzyjne dane.

Podstawą informacji dotyczących przebiegu strajków były materiały źródłowe znajdujące się w zasobie archiwalnym Instytutu Pamięci Narodowej.

W związku z pionierskim charakterem przedsięwzięcia organizatorzy bardzo liczą na żywy oddźwięk ze strony uczestników oraz świadków wydarzeń, a także ewentualne przekazanie do zbiorów archiwalnych IPN relacji lub innych materiałów (także kopii), które pomogą lepiej udokumentować wydarzenia okresu stanu wojennego.

Za pomoc udzieloną przy realizacji projektu organizatorzy serdecznie dziękują Zakładom Mechanicznym „Tarnów” SA, a także panom Markowi Bugnie, Krzysztofowi Kotowiczowi, Krzysztofowi Kudłacikowi i Adamowi Zaleskiemu, autorom fotografii zakładów, które wykorzystano w serwisie.

dr Ryszard Ziobroń, Oddziałowe Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej w Krakowie

